

संपादकीय

चौकातील सिग्रल मुरु असला तरी तो
बिनदिक्कतपणे तोडणे, ट्रेन वा कचरा बाहेर टाकणे,
ज्येष्ठ नागारिक वा महिलांसाठी राखीव असलेल्या
सीटिवर बसणे, अशा एक ना अनेक गोष्टी आपण
दररोज करतो.

त्याचे कारण म्हणजे याबाबतच्या मूळभूत गोर्धंची शिकवण आपल्याकडे दिली जात नाही, परंतु जपानमध्ये हे चित्र उलट आहे. तेथे प्राथमिक शाळामध्ये मूल्यशिक्षणाला अधिक प्राधान्य दिले जाते. परिणामी जपानी नागरिक हे त्यांच्या कार्यक्षमता आणि नप्रतेसाठी जगभर ओळखले जातात. आयुष्यात काहीतरी मोठं होण्यासाठी शिक्षणाशिवाय पर्याय नाही, हे आपण अनेकदा ऐकतो. परंतु एखादा-दुसरी पदवी घेऊन गलेलळु पगाराची नोकरी मिळवायची, हाच आपल्याकडील शिक्षणाचा सर्वसामान्य हेतू. त्यादृष्टीने अगदी प्राथमिक शाळेपासून ते उच्च शिक्षणापर्यंत धडे दिले जातात. परंतु हुशार विद्यार्थी होण्यापेक्षा जबाबदार नागरिक व्हावा, यासाठी आपल्याकडील शाळांमध्ये फारसे प्रयत्न केले जात नसल्याचे दिसते. कारण अभ्यासक्रमाचाच भाग असलेल्या मूल्यशिक्षण, कार्यानुभाव, शारीरिक शिक्षण, यासारख्या विषयांकडे लक्ष्य दिले जात नाही. अनेक शाळांमध्ये तर या विषयांच्या तासिकांना नियमित विषयांचे तास घेऊन अभ्यासक्रम पूर्ण करण्यावरच दिला जातो. मग प्रश्न पडतो, की अभ्यासक्रमांमध्ये हे विषय का दिले असावेत? त्याचं सरळसोपं उत्तर आहे की पारंपरिक शिक्षणासोबतच विद्यार्थ्यांला 'माणूस' म्हणून घडाविणे. एकीकडे भेरातीय शिक्षण पद्धतीत हे चित्र असताना, जपानमध्ये मात्र फार वेगळे चित्र

**काही तरी
गडबड आहे!**

कोणती तरी संस्था जगातील सर्वात आनंदी
देश कोणते आहेत, याचा दरवर्षी शोध घेत असते.
यावर्षी १४३ देशांच्या यादीमध्ये आनंदी देश
असण्यामध्ये आपल्या देशाचा १२६ वा क्रमांक
आहे. सर्वप्रथम स्पष्ट करू इच्छितो की, आम्हास
हा निष्कर्ष मान्य नाही. सर्वात आनंदी देशांची यादी
पाहिली तर काय दिसून घेते, त्याचा आधी आढावा
घेऊया. क्रमवारीनुसार फिनलॅंड, डेन्मार्क,
आईसलॅंड, स्वीडन, इस्यायल, नेदरलॅंड्स, नॉर्वे,
स्विट्जर्लंड अस्ट्रेलिया अशी यादी आहे. सर्वात
दुःखी देशांत अफगाणिस्तान, लेबनान, काँगो,
झिबाब्दे व अन्य देश आहेत. शेजारी देशावर नजर
टाकली तर इजिम १२७, श्रीलंका १२८, बांगलादेश
१३० व टांजानिया १३१ या स्थानावर आहेत.

फिन्लॅंडने सलग सातव्यांदा जगातील सर्वत आनंदी देशांच्या यादीत पहिले स्थान मिळवले आहे व अफगाणिस्तान शेवटच्या स्थानावर आहे. या अहवालानुसार सर्वत जास्त आनंदी देश युरोप खंडात आहेत. आधी म्हटल्याप्रमाणे हा अहवाल आम्हाला अजिबात मान्य नाही. जो फिन्लॅंड हा देश प्रथम क्रमांकावर आहे, त्याची लोकसंख्याच मुळात ५५ लाख आहे. ५५ लाख एकसाथ आनंदी राहण्याची शक्यता जास्त आहे. त्या तुलनेत आपल्या देशाची लोकसंख्या सव्याशे कोटीच्या आसपास आहे. याचा अर्थ कर्ते ती गफलत होत आहे.

याचा अथ कुठ तरा गफलत हात आहे.
हा अहवाल तयार करण्यासाठी मुख्यत्वे काही
निकष वापरले आहेत. हे निकष कोणते? प्रत्येकाचे
उत्पन्न, सामाजिक स्वातंत्र्य, आरोग्य, भ्रष्टाचार,
सामाजिक स्थिती अशा प्रकारचे आहेत. सामाजिक
स्वातंत्र्याचा विषय घेतला तर भारताइतके
सामाजिक स्वातंत्र्य कुठेही नाही, हे लक्षात येईल.
त्यातल्या त्यात आनंदाची बातमी म्हणजे आपल्या
देशातील वृद्ध हे जास्त आनंदी आहेत, असाही
निष्क्रिय या अहवालात नोंदवला आहे. याचे कारण
अजूनही बयापैकी टिकून असलेली एकत्र कुटुंब
संस्था आणि मुलबाळे घेत असलेली म्हातरायाची
काळजी हे असावे, अशी शक्यता आहे. असे काही
निकष लावण्यापेक्षा सदरील संस्थेने अस्सल
भारतीयत्वाचे निरीक्षण केले असते, तर भारत
जगातील पहिल्या दहा क्रमांकांमधील आनंदी देश
राहिला असता. आपला काही संबंध नसताना
राजकारणावर तावातावाने चर्चा करणारे लोक
आनंदी नाहीत का? रोज टीव्हीवर येणन वाटेल ते
बडबड करणारे राजकीय नेते आनंदी नाहीत का?
लाडोच्या संघेने शेकडो किलोमीटर पायी चालत
जाऊन विद्युतामाच्या गजरात तस्ती झालेले आपचे
वारकरी आनंदी नाहीत का? महाराज, बुवा यांची
अखंड कीती ऐकणारे आमचे लोक आणि विशेषतः
महिला आनंदी नाहीत का? खेळ्यापाड्यातून हरिनाम
सप्ताहाला गर्दी करणारे आणि पम्पेश्वरचरणी लीन होणारे
भाविक आनंदी नाहीत का? असे प्रश्न पडतात.
त्यामुळे या संस्थेचे निकष लावताना कुठे तरी काही
तरी चुकते आहे, हे निश्चित. श्रीमत लोकापेक्षा
मोलमजुरी करणारे श्रापिक जास्त आनंदी आहेत,
असेही या अहवालात नोंदवलेले आहे. साहजिकच
आहे. अगदी बांधकामावर भरउन्हात काम करणारे
मजूरीही एकमेकांची खिल्ली उडवत हसत खेळत काम
करत असतात. त्याच वेळेला श्रीमत लोक मधुब्र
चेहेरे करून आजूबाजूच्या लोकापेक्षा आपण कर्से
वेगळे आहेत, हे दाखवण्याच्या दुखात असतात.

पाहायला मिळते. तेथील शिक्षण व्यवस्थाच विद्यार्थ्यांना 'माणूस' म्हणून घडविण्यासाठी प्रयत्नशील असल्याचे दिसते. चौथ्या वर्गापर्यंत विद्यार्थ्यांच्या परीक्षाच घेतल्या जात नाहीत. कारण जपानी लोकांचं विश्वास आहे की, या वयात पारंपरिक शिक्षणापेक्ष विद्यार्थ्यांना स्वतःची कामे स्वतः कशी करावी. सार्वजनिकठिकाणी कसे वावारावे, लोकांशी विनप्रतेते कसे बोलावे, एकमेकांना मदत कशी करावी.

टीमवर्कने काम कसे करावे, वेळेच भान कसे जपावे हे जास्त महत्वाचे आहे. परीक्षेचा वा अभ्यासाचा तानसल्याने आपसूकच विद्यार्थ्यांची शाळेतील उपस्थिती १०० टक्के असते. यातुनच विद्यार्थ्याच्या व्यक्तिमत्त्वाचा विकास होत देशाचा उत्तम नागरिक म्हणून त्यांचा घडविले जाते. जपानी शिक्षण पद्धतीचे महत्वाचा वैशिष्ट्य म्हणजे शालेय वयापासूनच विद्यार्थ्यांना आनंदीचवाचे धडे दिले जातात. आयुष्यात किती व्यर्द

असा, कितीही आव्हाने वा दडपण आले, तत्याबाबत सकारात्मक विचार करण्याचे शिकविजाते. त्यामुळे जगानी लोक कित्येक तास आनंदकाम करताना दिसतात. शाळेतील पहिली तीन विद्यार्थ्यांला अभ्यासापेक्षा चांगल्या सवर्यव्यक्तिमत्त्व विकासाचे धेंಡे दिले जातात. इतरांविषयांचे आदर, विनम्रता, सहानुभूती बाळगण्याचे शिकविले जाते. जपानमधील अनेक शाळांमधून

चला, होऱीत अ॒रलीतेचे दहन करुया

नागपूर | वृत्तसंस्थ

देशभरात होळी हा सण साज
केला जातोय. होळीचा सण दरवण
वार्षाईकावर चांगल्याचा विजय महॄन साज
केला जातो. याच होळी सणाच्या
पारश्वभूमीवर अमरावतीतील मोङ्गरीयेरीत
युवती संवादच्या कार्यक्रमात महिला
भर्गिनींनी केंद्र आणि राज्य सरकारच्या
अन्यायकारी धोरणांची होळी केली आहे

देशभरात प्रचारांच्या तोफा धडधडले
असताना केंद्र सरकारच्या आणि राज्य
सरकारच्या चुकीच्या धोरणामुळे त्रस्त
झालेल्या सर्वसामान्यांच्या मनातील
भावाना कांगृसच्या युवतीनी व्यक्त केल्या
आहेत. यावेळी महिलांनी होलीमध्ये सरकार
अनिष्ट गोष्टी जाळून येणाऱ्या
निवडणुकीत पुरोगामी विचारांच्या

तात्पर्यात राजनीतिका रासाय आवृत्ति
असलेल्या महाविकास आधारीच्या
उमेदवारांना निवडून देण्याचा संकलन
के लाय. देशभरात लोक सभा
निवडणुकांच्या पार्श्वभूमीवर राजकीय
पक्षांकडून प्रचारांची रणधुमावी सुरु आहे
असे असताना केंद्र सरकार आणि राज्य
सरकाराच्या चुकीच्या घोरणामुळे वाढती
महागाई, गॅस सिलेंडर पेट्रोल, डिजेलच्या

पोडुल नांगरा उनीं राखणारा
मोडतोड करण्याचा सुरु असलेला प्रयत्न
हा अन्यायकारी असल्याचे सांगत र
विरोधात काँग्रे सच्या महिलांन
अन्यायकारी धोरणांची होळी जाळ्य
आपला रोष व्यक्त केला आहे. युवती
संवादद्या वरीने आयोजित या कार्यक्रमात
मोळ्या संभेदेयुवती आणि महिला उपस्थिती
होत्या.

सफाई कर्मचारी नसतोच. विद्यार्थीच आपापले वर्ग, कॅटनीन, स्वच्छतागृह स्वच्छ करतात. या सवीयीमुळे त्यांच्यात स्वच्छतेच महत्व रुजवले जाते. विद्यार्थ्यांचे योग्य पद्धतीने भरणपोषण व्हावे, म्हणून त्यांना शिक्षकांसोबत शाळेतच पोषक व सकस आहार दिला जातो. प्रत्येक विद्यार्थ्यांच्या आरोग्याकडे लक्ष दिले जाते. शालेय शिक्षण संपले, तरी पुढील शिक्षणाच्या हेतूने तसेच विविध विषयांच्या मार्गदर्शनासाठी शाळांमध्ये वेगवेगळ्या वर्कशॉप्सचे नियमित आयोजन केले जाते. सतत सक्रिय राहा : तुमच्याकडे फावला वेळ असला, तरी त्यात शक्य तो स्वतःला कोणत्या तरी कामात गुंतवून ठेवा. अगदी केर काढण्यापासून ते एखादे चित्र काढणे आदी कामे करू शकता. स्वतःसाठी जगा : कायथम दगदगीचे आणि धावपळीचे आयुष्य दीर्घायुष्याला घाटक आहे. स्वतःला समृद्ध आयुष्य जगण्यासाठी वेळ द्या. चांगला मित्रपरिवार : उक्तम आयुष्यासाठी मित्रपरिवार चांगला असावा, यावर जपानी लोक भर देतात. तेथील शाळेत दिले जाणे टीमवर्कचे धडेचांगले मित्र तयार करण्यासाठी उपयोगी पडतात. निसर्गांशी जोडून घ्या : आनंदी आणि दीर्घायुष्यासाठी निसर्गांच्या अधिक सानिध्यात राहण्यावर भर द्या. त्यासाठी जपानमध्ये पर्यावरणाचे बालकदूशाळेतच दिले जाते. कृतज्ञता बाळगा : तुम्हाला जे काही आज मिळतेय आणि ज्यांच्यामुळे मिळतेय, त्यासाठी त्यांच्याप्रति कृतज्ञता बाळगा. विनम्रता हा जपानी लोकांच्या आयुष्याचा सर्वांत मोठा गुण आहे.

राजकुमारीला कॅन्सर झालाय

अ । ठ व ।
हॉस्पिटलमध्ये होत्या. तेहापासून त्या सार्वजनिक ठिकाणी दिसल्या नव्हत्या. त्यामुळे त्यांच्या प्रकृतीबाबत अनेक प्रश्न उपस्थित केले जात होते. परंतु शनिवारी त्यांनी स्वतः पॅस्पर झाल्याची माहिती दिली. काही चाचण्या झाल्या त्यात कर्कोरग झाल्याचे उघड झाले, परंतु मी ठीक आहे. वैद्यकीय पथकाच्या सलल्यानुसार मी कोमेडोऐरी घेत आहे. माझ्यासाठी आणि विल्यमसाठी ही धक्कादायक बातमी होती, असे केत यांनी म्हटले आहे. दोन महिन्यांपूर्वी राजाचार्ल्स यांनाही कर्कोरग झाल्याची बातमी समोर आली होती. जानेवारीमध्ये त्यांच्यावर प्रोस्टेटची शस्क्रिया झाली होती. त्या वेळी त्यांच्या शरीरात आणखी काही आजारांच्या लक्षणे दिसू लागली होती. यानंतर त्या लक्षणांच्या तपासणी कर्कोरगाच्या प्रकाराची पुढी झाली आहे, असे बंकिंघॅम पॅलेसने सांगितले होते. कॅन्सर कोणत्या स्टेजला आहे, याची माहिती दिली नाही.

तंत्रज्ञानाचा वाढता वापर महिलांसाठी फायद्याचा?

मुंबई । वृत्तसंस्था
कॉम्प्युटर म्हणजे संगणकीय पायाभूत
सुविधा निर्माण करण्यासाठी १० हजार रुपये
कोटी रुपयांचा कृत्रिम बुद्धिमत्ता किंवा
कार्यक्रम लॉन्च केला आहे. त्याचबरोबर
वेगवेगळ्या उद्योग व्यावसायिकांना त्यांच्या
डेटा सेंटरचे रूपांतर कॉम्प्युटर युनिट्समध्ये
करण्यासाठी वेगवेगळी प्रेतसाहाने दिली जाणी
आहेत. अर्थात, यामुळे जगाचे कृत्रिम
बुद्धिमत्ता केंद्र किंवा फॅक्टरी होण्याचे लक्ष
गाठता येईल, असे मत 'नविदिया' चे दक्षिण
आशियाचे व्यवस्थापकीय संचालक विशाळ
धूपार यांनी व्यक्त केले आहे. कॉम्प्युटर
युनिट्समुळे बुद्धिमत्तेची निर्मिती होते, पूर्णीच्या
काळात एका बाजूला पाणी असे आणि दुसरी

खर्च एक टक्कादेखील नाही. तर अमेरिका,
चीनचा तो साडेचार टक्के इतका आहे. हा खर्च
हे देश मुख्यतः संशोधनविषयक पायाभूत
सुविधांवर करतात. म्हणून भारताने या
देशांपासून शिकण्यासारखे आहे. गेल्या वर्षी
एआयच्या जागतिक भागीदारी संघटनेचा
भारत हा अध्यक्ष होता. एआयच्या तंत्रज्ञानात
जो श्रेष्ठ असेल, तो जगावर राज्य करील,
असे काही वर्षांपूर्वी रशियाचे अध्यक्ष पुतीन
म्हणाले होते. भारताने सार्वजनिक सेवा,
संरक्षण, आरोग्य, शिक्षण, वित्त अशा अनेक
क्षेत्रांत एआय तंत्रज्ञानाचा वापर केला आहे.
एआयचा वापर आणि त्या क्षेत्रात काम करण्यारो
कुशल कर्मचारी या बाबतीत भारताने बरीच
प्रगती केली आहे. पुढील वर्षांपर्यंत भारताच्या
जीडीपीमध्ये एआयच्या माध्यमातून ५००
अब्ज डॉलरस्वी भर टाकली जाईल, असा
अंदाज आहे; परंतु या नव्या प्रवाहात
भारताच्या आयटी क्षेत्रातील नोकर्या कमी
होतील का, अशीही भीती व्यक्त केली जात

आहे. देन वर्षांपूर्वी 'ओपन एआय' या कंमनीने 'चॅट जीपीटी' या लोकप्रिय संवादप्रणालीला बाजारात आणले. भविष्यात नवनवे तंत्रज्ञान विकसित होऊन ते बाजारात येणारच आहे. त्यामुळे त्याबाबत मागे राहन चालणार नाही. नीती आयोगाने २०१८ मध्ये भारताचे कव्रिम बुद्धिमत्तेसंबंधीचे राशीय धोरण जाहीर केले. परंतु आता या क्षेत्रात झालेली प्रगती पाहता, ते धोरण मागे पडले असून, नवे धोरण ठवणे आवश्यक बनले आहे. त्यासाठी देशपातळीकरील एक शिखर संस्था स्थापन करण्याची गरज आहे. अमेरिकेत अद्यक्षपदाच्या निवडणुकीचा प्रचार सुरु झाला असून, यावेळी लाखो मतदारांपर्यंत पोहोचण्यासाठी एआयचा उपयोग केला जात आहे. एआयच्या माध्यमातृत तयार केलेल्या गोष्टी मतदारांच्या छोट्या छोट्या गटांना त्यंच्या प्रोफाइलनुसार पाठवल्या जातील. हेक्षिडिओ तयार करणारे जनरेटिव आर्टिफिशियल इंटेलिजन्स, चॅट जीपीटी आज सर्वज्ञात आहे.

सरेट्वरहुन सर्व माहिती शोधून, त्यावर ब्लॉग
हिंणे, गाणी व कविता रचणे हे सर्व त्यामुळे
क्य होते. हायर ग्राउंड्स लॅबसारख्या
प्रागतिक कंपन्या निवडणूक प्रचारात
परण्यात येणार्था तंत्रज्ञानामध्ये गुंतवणूक
रत आहेत. या लॅबच्या सहस्रस्थापक
स्थी हव्वर यांनी २००७ मध्ये माझी राष्ट्रीयक्षमता
ताक ओबामा यांच्या निवडणूक प्रचार
योजक म्हणून काम केले होते. ओबामांनी
जिटल तंत्रज्ञानाचा फेप्रू वापर केला होता.
पूर्वी निवडणुकीचे मेसेज ईमेल आणि
सबुकच्या माध्यमातून पाठवले जात होते.
तु आता एआयचा वापर करून मतदारांचे
फाइल आणि प्राधान्य शोधता येते.
मुसार उमेदवार आपल्या प्रचारतंत्रात बदल
रुशकरो. हे तंत्रज्ञान मतदारांच्या प्रोफाइल
आणि विचारांक आधारित निवडणूक प्रचार
हित्याची निर्मिती करू शकते.
उमेदवारांच्या निवडणूक प्रचारासाठी मोठ्या
प्राणावर कंटेनर रायटर व रेणनीतिकारांची

तो केली जाते. हे लोक प्रत्येक पोस्टमध्ये उपण तयार करून, अलग अलग रांगवर्षी संदेशा पोहोचवतात. यामुळे हेकाम क नेमके जलद व स्वस्तात होते. एआय न इतके विकसित झाले आहे की, आता च्याही आवाजाची हब्बेब नव्हल करता प्रत, याचागैवापरही होऊशकतो. मागच्या दृश्यकांत कॉम्प्युटर आणि सॉफ्टवेअर याची आपली क्षमता वेगाने वाढली तसेच सामान्य माणूस फोटो, व्हिडिओ, ज या स्वरूपातील बरीचारी माहिती नमाध्यमात टाकत असतो. आता मशीन आवाज, चेहरा ओळखते आणि तुमच्या यांची माहितीही त्यांच्याकडे असते. तेव्ह एआयच्या मदतीने एखाद्याचे टेक्स्ट फोटो, व्हिडिओ आणि ऑडिओवापरून ट कंटेंट बनवणे देखील सोपे झाले आहे. व्हॉइस क्लोनिंगदेखील होऊ लागले 'चॅट जीपीटी' हे कृत्रिम बुद्धिमत्तेचे एक वेअर आहे.

